

**ZAPAL
ZNICZ
PAMIĘCI**

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

**XVII edycja akcji
medialno-edukacyjnej IPN**

**„Zapal znicz
pamięci”**

**19.10.
2025**

Uczcij pamięć przedstawicieli polskich warstw przywódczych, którzy zostali zamordowani na terenach II Rzeczypospolitej wcielonych w 1939 r. do III Rzeszy Niemieckiej: w Wielkopolsce, regionie łódzkim, na Pomorzu Gdańskim, Kujawach i Górnym Śląsku.

Zapraszamy do udziału w akcji!

*Wielkość pliku ze zdjęciami nie może przekraczać 10 MB w jednej wiadomości e-mail. Prosimy o wysyłanie maksymalnie pięciu zdjęć (ponumerowanych od 1 do 5) i opisanych według wzoru: nazwa miejsca/autor zdjęcia.

Zapal znicz pamięci w miejscach zbrodni dokonanych przez Niemców w ramach: operacji „Tannenberg”, „Akcji Inteligencja” oraz „politycznego oczyszczania gruntu” w pierwszych miesiącach II wojny światowej.

Więcej informacji o miejscach publicznych egzekucji i akcji „Zapal znicz pamięci” znajdziesz na stronach:

www.ipn.gov.pl

www.poznan.ipn.gov.pl

www.edukacja.ipn.gov.pl

Zrób zdjęcia dokumentujące akcję i prześlij je na adres: zapalzniczpamieci@ipn.gov.pl*

www.ipn.gov.pl

Organizator

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Patronat Honorowy

Partnerzy medialni

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

**19.10.
2025**
XVII edycja akcji
medialno-edukacyjnej IPN
**„Zapal znicz
pamięci”**

Publiczna egzekucja
Aleksandra Kurowskiego
i Mordechaja Stodkiego
przeprowadzona przez
Niemców 22 września
1939 r. na Placu Wolności
w Koninie.
Fot. ze zbiorów IPN

Szanowni Państwo,

już po raz siedemnasty zachęcamy do zapalenia „znicza pamięci” Ofiarom niemieckich zbrodni dokonanych w ramach operacji „Tannenberg”, „Akcji Inteligencja” oraz „politycznego oczyszczania gruntu” w 1939 r. Każdego roku, w trzecią niedzielę października, przypominamy o tych, którzy jako pierwsi zostali poddani eksterminacji po agresji III Rzeszy Niemieckiej na Polskę.

Chcąc pozbawić naród polski przywódców oraz możliwości tworzenia ruchu oporu, Niemcy metodycznie, głównie na ziemiach wcielonych do III Rzeszy, począwszy od jesieni 1939 r., zaczęli mordować przedstawicieli lokalnych warstw przywódczych. W dokonanych wówczas setkach egzekucji rozstrzelanych zostało wielu Powstańców Wielkopolskich i Śląskich. Mordowani byli także polscy urzędnicy, nauczyciele, księża, działacze polityczni i społeczni, przedstawiciele ziemiaństwa, związków oraz stowarzyszeń patriotycznych. Wszyscy oni zginęli tylko dlatego, że pełnili przywódcze role w polskim narodzie.

Część z nich publicznie rozstrzelano na głównych placach polskich miast i miasteczek. Celem tych egzekucji było zastraszenie Polaków i pozbawienie ich chęci stawiania oporu niemieckim okupantom.

Wspólnie pokażmy, że o nich pamiętamy – o tych, którzy mają swój grób, a na nim tablicę z imieniem i nazwiskiem, ale również o tych, którzy leżą w bezimiennych, masowych mogiłach rozsianych po lasach, celowo oddalonych od skupisk ludzkich. Uczcijmy pamięć tych polskich obywateli, których nadal poszukujemy.

19 października 2025 r. zachęcamy do indywidualnych upamiętnień grobów znajdujących się w okolicy. Do włączenia się w akcję zapraszamy także muzea regionalne, władze samorządowe, przedstawicieli stowarzyszeń, mediów, nauczycieli wraz z uczniami oraz drużyny harcerskie.

www.ipn.gov.pl

**19.10.
2025**
**XVII edycja akcji
medialno-edukacyjnej IPN**

„Zapal znicz pamięci”

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Publiczna egzekucja 17 Polaków w Książu (20 października 1939 r.). Wspomnienie o Stefanie Ludwiku Doerfferze

Spotkanie w Brzóstowni k. Książa w 1933 r.
Stoją od lewej: Walenty Panieński, Jerzy
Doerffer, Stefan Doerffer, Helena Tobolska,
Zygmunt Wyszyński, Janina Doerffer, Lila
Kraszewska, Mieczysław Magowski, Anna
Doerffer, Marian Doerffer, Halina Magowska,
Antoni Doerffer; siedzą od lewej: Helena
Panieńska, Halina Doerffer, Barbara Doerffer,
Stefan Ludwik Doerffer.
Fot. ze zbiorów rodzinnych

Operacja „Tannenberg” była pierwszą zaplanowaną na masową skalę akcją eksterminacyjną przeprowadzoną przez Niemców na terenach okupowanej Polski w okresie II wojny światowej. W Wielkopolsce największe nasilenie egzekucji przeprowadzonych w jej ramach miało miejsce między 20 a 23 października 1939 r. Wówczas, podczas tzw. trzech dni terroru, w czternastu publicznych egzekucjach członkowie *Einsatzgruppe VI* rozstrzelali prawie 250 Polaków – aresztowanych wcześniej najwybitniejszych przedstawicieli wielkopolskich warstw przywódczych. Jedną z takich egzekucji odbyła się 20 października 1939 r. na rynku miejskim w Książu (obecnie: Książ Wielkopolski). Rozstrzelanych zostało wówczas siedemnastu znamienitych mieszkańców gmin Książ i Dolsk.

Źródło: T. Cieślak,
*Książ '39. Niewinnie
straceni*, Książ
Wielkopolski 2021,
s. 138-139.

Stefan Ludwik Doerffer (1877–1939) był jednym z wówczas zamordowanych. Był żołnierzem, administratorem dóbr ziemskich i działaczem społecznym. Po ukończeniu studiów rolniczych na Uniwersytecie w Halle, w 1904 r. otrzymał w administrowanie rozległe dobra należące do hrabiego Maksymiliana Mielżyńskiego. Były to trzy klucze: w Łęce Wielkiej, Pawłowicach i Mchach. Okazał się bardzo sprawnym zarządcą dwunastu majątków i ośmiu folwarków należących do rodziny Mielżyńskich. W 1926 r. objął w dzierżawę Brzóstownię (majątek k. Książa), gdzie zamieszkał ze swoją liczną rodziną. W okresie II RP aktywnie działał także społecznie: m.in. był członkiem rady nadzorczej Cukrowni w Gostyniu i prezesem Kółka Rolniczego w Książu.

**19.10.
2025**
XVII edycja akcji
medialno-edukacyjnej IPN

„Zapal znicz pamięci”

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Zbrodnie niemieckie w Łodzi i na ziemi łódzkiej w 1939 r. Okoliczności śmierci Mariana Wadowskiego

Wkrótce po zajęciu Łodzi przez wojska niemieckie 9 września 1939 r. Łodzi do miasta wkroczyli dowodzeni przez *Hauptsturmführera* Fritza Lipharda funkcjonariusze *Einsatzgruppe III*. Zajęli oni budynek przy al. Karola Anstadta 7 i rozpoczęli pierwsze aresztowania wśród mieszkańców Łodzi i okolic. Początkowo miasto zostało włączone do nowo utworzonego (26 października 1939 r.) Generalnego Gubernatorstwa, jednak silne naciski miejscowej ludności niemieckiej spowodowały, że 9 listopada 1939 r. Łódź została przyłączona do III Rzeszy. Miasto to weszło w skład Okręgu Rzeszy Poznań (*Reichsgau Posen*). Tego też dnia Niemcy rozpoczęli trwające trzy dni masowe aresztowania miejscowej elity polityczno-intelektualnej państwa polskiego („Akcja Inteligencja”). Zatrzymano wówczas ponad 1500 osób, które umieszczono w nieczynnej fabryce Michała Glazera w Łodzi (obóz przejściowy na Radogoszczu). Większość z uwięzionych tam osób na mocy policyjnych sądów doraźnych skazano na karę śmierci i rozstrzelano w masowych egzekucjach.

Źródło: A. Dudek, *Marian Wadowski* (w:) *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J. Majchrowski, Warszawa 1994, s. 460–461.

Marian Wadowski przed 1936 r. Źródło: *Album skorowidz Senatu i Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej oraz Sejmu Śląskiego: kadencja 1935–1940*, Kraków 1936

Marian Wadowski (1897–1939) był właśnie jedną z takich ofiar – został rozstrzelany w drugiej egzekucji więźniów radogoskich. Był żołnierzem, urzędnikiem państwowym, działaczem społecznym w Łodzi. W okresie I wojny światowej należał do I Brygady Legionów Polskich, a po kryzysie przysięgowym wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej (POW). W latach 1918–1922 służył w odrodzonym Wojsku Polskim. Po zakończeniu służby wojskowej wstąpił do administracji państwowej. W latach trzydziestych XX w. pełnił funkcję naczelnika Urzędu Skarbowego w Łodzi. Był również prezesem zarządu okręgowego tamtejszego Związku Legionistów. Jako poseł na Sejm RP IV (1935–1938) i V kadencji (1938–1939) pełnił funkcję sekretarza Prezydium Sejmu RP. Został aresztowany przez Niemców w listopadzie 1939 r. i osadzony – jak większość inteligencji łódzkiej – w obozie na Radogoszczu. Został rozstrzelany 12 listopada 1939 r. w Lesie Łągiewnickim. Po zakończeniu wojny szczątki przeniesiono na cmentarz w Łodzi-Łągiewnikach i pochowano w zbiorowej mogile.

www.ipn.gov.pl

Tomasz Cieślak (IPN Poznań), Magdalena Zapolska-Downar (IPN Łódź)

**19.10.
2025**
XVII edycja akcji
medialno-edukacyjnej IPN

„Zapal znicz pamięci”

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

W służbie Boga i Ojczyzny. Ksiądz prałat Edmund Roszczyniański (1888–1939)

Edmund Roszczyniański (1888–1939) był duchownym katolickim, Sługą Bożym Kościoła katolickiego i kaszubskim działaczem społecznym. Urodził się w Łężycach, nieopodal Rumi. W trakcie nauki w Katolickim Gimnazjum Klasycznym w Wejherowie wstąpił do organizacji filomackiej. Po zdaniu egzaminu maturalnego, w 1907 r., wstąpił do Seminarium Duchownego w Pelplinie, gdzie w 1913 r. przyjął święcenia kapłańskie.

W czasie I wojny światowej służył w armii niemieckiej jako sanitariusz i kapelan wojskowy. Po jej zakończeniu przez krótki czas był wikarym w parafii pw. św. Mikołaja Biskupa w Grudziądzu. Aktywnie włączył się w tym czasie w działalność społeczno-kulturalną, a także niepodległościową: m.in. był sekretarzem miejscowej Rady Ludowej.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości i przyłączeniu do niej części Pomorza Gdańskiego został skierowany przez przełożonych do Wejherowa. Objął wtedy funkcję prefekta w Państwowym Żeńskim Seminarium Nauczycielskim w Wejherowie. Roszczyniański w służbie społeczeństwu zrobił bardzo wiele: m.in. zainicjował powstanie w Wejherowie wielu organizacji religijnych (Katolickiego Stowarzyszenia Księdza Piotra Skargi, Arcybractwa Świętych Aniołów Stróżów, Dzieci Maryi, Katolickiego Towarzystwa Robotników), brał udział w licznych inicjatywach patriotycznych na Kaszubach, publikował w „Gazecie Kaszubskiej”, doprowadził do renowacji wielu kaplic. Przede wszystkim jednak sprawował opiekę nad Katolickim Stowarzyszeniem Młodzieży. Zwieńczeniem jego pracy duszpasterskiej było powołanie go w 1925 r. na proboszcza parafii pw. Trójcy Świętej w Wejherowie.

Po wybuchu II wojny światowej i wkroczeniu wojsk niemieckich na Pomorze Gdańskie Roszczyniańskiemu zaproponowano możliwość opuszczenia Wejherowa razem z wycofującym się Wojskiem Polskim. Odmówił, ponieważ uważał, że jego obowiązkiem jest pozostanie ze swoimi parafianami. Za swoją działalność patriotyczną został aresztowany przez funkcjonariuszy Gestapo 30 października 1939 r., a zamordowany przez nich 10 lub 11 listopada 1939 r. t w parku mieszczącym się przy szkole w Cewicach. Jego brat, rotmistrz rezerwy, wójt Rumi – Hipolit – został zamordowany przez Niemców również 11 listopada tegoż roku, ale w Piaśnicy.

Ksiądz Edmund Roszczyniański z siostrami Apolonią i Łucją.
Fot. ze zbiorów Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie

Tekst na podstawie publikacji: B. Męczykowska, M. Tomkiewicz, *W służbie Boga i Ojczyzny. Edmund i Hipolit Roszczyniańscy*, Gdańsk 2020.

www.ipn.gov.pl

Tomasz Cieślak (IPN Poznań)

19.10. 2025
XVII edycja akcji medialno-edukacyjnej IPN

„Zapal znicz pamięci”

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Egzekucja 25 Polaków dokonana przez członków Selbstschutzu w Lubawie i Nowym Mieście Lubawskim 7 grudnia 1939 r.

Egzekucja 10 polskich zakładników przeprowadzona przez członków niemieckiego Selbstschutzu (Lubawa ul. Browarna, 7 grudnia 1939 r.).
Fot. ze zbiorów IPN

W ramach Zbrodni Pomorskiej 1939 r. Niemcy dokonywali mordów nie tylko w miejscach położonych na uboczu, poza zabudowaniami ludzkimi, lecz także w miejscach publicznych – w zorganizowanych egzekucjach – tak, by zastraszyć miejscową ludność.

2 października 1939 r. pod murem kościoła w Fordonie (obecnej dzielnicy Bydgoszczy) członkowie Selbstschutzu rozstrzelali burmistrza – Wacława Wawrzyniaka – i siedmiu innych mieszkańców tego miasta. Po oddaniu strzałów przez pluton egzekucyjny dowódca dla pewności dobił jeszcze leżących mężczyzn. Świadcami tego wydarzenia było wielu mieszkańców miasta.

29 października tego samego roku na rynku w Grudziądzu członkowie Selbstschutzu zastrzelili dziesięciu Polaków. Pretekstem do tego było rozwieszenie w mieście plakatów o treści antyniemieckiej. Egzekucji kazano się przyglądać miejscowej ludności.

7 grudnia 1939 r. w Nowym Mieście Lubawskim oddział Selbstschutzu, w odwecie za pożar budynków gospodarczych w Gryżlinach, rozstrzelał piętnastu Polaków. Zamordowani cały dzień leżeli na rynku. Pod wieczór ciała załadowano na ciężarówkę i wywieziono. Podczas procesu norymberskiego ta egzekucja była omawiana jako przykład brutalnej okupacji niemieckiej. W tym samym dniu w Lubawie rozstrzelano 10 mieszkańców. Rodzinom osób rozstrzelanych w egzekucjach publicznych w Nowym Mieście Lubawskim i Lubawie w 1940 r. niemieckie urzędy wystawiły akty zgonu. Jako przyczynę śmierci podały nagły atak serca (*plötzlicher Herztod*).

**ZAPAL
ZNICZ
PAMIĘCI**

dr hab. Tomasz Ceran (IPN Bydgoszcz)

www.ipn.gov.pl

19.10. 2025
XVII edycja akcji medialno-edukacyjnej IPN

„Zapal znicz pamięci”

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Krwawy Poniedziałek. Niemiecka zbrodnia wojenna na ludności cywilnej w Częstochowie 4 września 1939 r.

Żołnierze niemieckiego 42 Pułku Piechoty (46 Dywizja Piechoty) wraz z ciałami pomordowanych polskich cywilów (ul. Strażacka, Stare Miasto, Częstochowa, 4 września 1939 r.).

Fot. ze zbiorów Adama Kurusa

Krwawy Poniedziałek jest jedną z największych niemieckich zbrodni wojennych popełnionych na polskich cywilach we wrześniu 1939 r. Dzień po zajęciu Częstochowy przez oddziały 46 Dywizji Piechoty Wehrmachtu – w poniedziałek 4 września 1939 r. – na ulicach wówczas 140-tysięcznego miasta doszło do chaotycznej strzelaniny, w wyniku której poległo 8 niemieckich żołnierzy (w tym 2 oficerów), a 43 zostało rannych (przyczyny tego incydentu do dzisiaj nie są wyjaśnione). W odwecie żołnierze niemieccy rozpoczęli masowe aresztowania przypadkowych osób – zatrzymywali je na ulicach lub wyciągali siłą z mieszkań i bram kamienic. Wśród nich byli nie tylko mieszkańcy Częstochowy, lecz także uciekinierzy z okolicznych miejscowości. Formowane kolumny zakładników prowadzone były ulicami m.in. na centralne place miasta, do opuszczonych koszar Wojska Polskiego, na teren szkół, a także do częstochowskiej archikatedry. W wielu tych miejscach rozpoczęły się egzekucje na mężczyznach, kobietach, a nawet dzieciach dokonywane przez żołnierzy Wehrmachtu pod niezwykle błahymi pretekstami. Niemcy mordowali bezbronnych cywilów pojedynczymi strzałami w tył głowy, seriami z broni maszynowej, granatami oraz bagnetami. Głównymi miejscami egzekucji były obecne place Biegańskiego i Daszyńskiego, plac przed archikatedrą oraz ulice Starego Miasta. Jako masowe groby w wielu przypadkach służyły głębokie rowy przeciwlotnicze. Ostateczna liczba zabitych i poszkodowanych nie jest znana. Ówczesne władze miasta liczbę ofiar określiły na 671 pomordowanych oraz setki rannych.

W 1940 r. za zgodą Niemców przeprowadzono ekshumację, w wyniku której z różnych miejsc wydobyto zwłoki 227 ofiar Krwawego Poniedziałku. W 2019 r. w czasie prac remontowych przed częstochowską archikatedrą odnaleziono szczątki kolejnych 13 zabitych. Łącznie daje to liczbę 240 osób (w tym 22 były pochodzenia żydowskiego). Należy natomiast wyraźnie podkreślić, że nie wszystkie ciała ofiar zostały odnalezione.

19.10. 2025
XVII edycja akcji medialno-edukacyjnej IPN

„Zapal znicz pamięci”

Akcja medialno-edukacyjna „Zapal znicz pamięci” to wspólny projekt pięciu Oddziałowych Biur Edukacji Narodowej IPN i lokalnych rozgłośni radiowych. Celem akcji jest upamiętnienie polskich obywateli II RP zamordowanych przez Niemców w pierwszych miesiącach II wojny światowej.

KOORDYNATOR PONADREGIONALNY

Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN w Poznaniu

Marta Szczesiak-Ślusarek
marta.szczesiak-slusarek@ipn.gov.pl
tel. 61 835 69 57

KOORDYNATORZY REGIONALNI:

IPN Poznań

Tomasz Cieślak
tomasz.cieslak@ipn.gov.pl
tel. 61 835 69 53

dr Katarzyna Florczyk
katarzyna.florczyk@ipn.gov.pl
tel. 61 835 69 92

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

IPN Gdańsk

Marcin Węgliński
marcin.weglinski@ipn.gov.pl
tel. 58 660 67 97

IPN Bydgoszcz

Mirosław Sprenger
miroslaw.sprenger@ipn.gov.pl
tel. 52 321 55 27

IPN Katowice

Adam Kuras
adam.kuras@ipn.gov.pl
tel. 34 370 70 17

IPN Łódź

Magdalena Zapolska-Downar
magdalena.zapolska@ipn.gov.pl
tel. 42 201 46 66

Miejsce Pamięci w Lasach Rożnowskich
k. Obornik. Stan obecny.
Fot. Tomasz Cieślak

www.ipn.gov.pl

Organizator

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Patronat Honorowy

Partnerzy medialni

**ZAPAL
ZNICZ
PAMIĘCI**

www.ipn.gov.pl